

Rotterdam, 3 april 2025

Position Paper: Herziening wetgeving schoolverzuim en vrijstellingen

Aanleiding

In het overleg van het Openbaar Ministerie (OM), Ingrado, de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) en het Ministerie van Justitie en Veiligheid op 24 maart jl. deelde het OM dat zij onderzoekt of een strafrechtelijke aanpak van het schoolverzuim nog wel past bij het kinderrechtenperspectief en de kerntaken van het OM. Ook liet het OM weten zaken rond de vrijstelling artikel 5 onder b niet langer te behandelen. Bij de behandeling van strafzaken inzake dit artikel (bedenking tegen richting), merkt het OM op dat de complexiteit zeer hoog is, waardoor “de huidige procedure tot onbevredigende resultaten leidt en het strafrechtelijk instrumentarium met betrekking tot sancties en dwangmiddelen geen toegevoegde waarde lijkt te hebben ten opzichte van andere opties.” Ingrado deelt in dit paper haar standpunt op deze ontwikkelingen.

Schoolverzuim: de huidige praktijk de Leerplichtwet en het (jeugd)strafrecht

In de huidige praktijk werken de ketenpartners, waaronder leerplichtambtenaren en de RvdK sinds 2017 met de Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS). Daarin ligt de focus op het inzetten van jeugdhulp bij schoolverzuim met achterliggende problematiek. Leerplichtambtenaren werken daarnaast steeds meer preventief door al in gesprek te gaan met jongeren die minder dan 16 uur in 4 weken verzuimen. Andere vormen van preventie zijn het geven van voorlichting op scholen over het belang van het signaleren van en acteren op schoolverzuim en het adviseren van scholen en ouders over verzuim. Door deze ontwikkelingen is in het afgelopen decennium het aantal processen verbaal voor schoolverzuim drastisch afgenomen.

De Leerplichtwet is niet mee veranderd met deze ontwikkelingen: daarin zijn geen preventieve taken opgenomen voor leerplichtambtenaren. De focus op het bieden van ondersteuning in plaats van handhaven is evenmin in de Leerplichtwet opgenomen. Doordat de Leerplichtwet niet is mee veranderd ziet Ingrado als beroepsvereniging steeds grotere verschillen ontstaan tussen de aanpakken van het schoolverzuim van leerplichtorganisaties. Die verschillen tussen gemeenten blijken bijvoorbeeld uit het aantal processen verbaal dat zij opmaken voor verzuim.

Ingrado zet daarnaast in op de paradigmashift van de focus op verzuim naar de focus op aanwezigheid.¹ Daarin wordt het verschil dat in de huidige Leerplichtwet gemaakt wordt tussen geoorloofd en ongeoorloofd verzuim in het licht van de ontwikkeling van jongeren niet relevant geacht. In die paradigmashift verschuift de focus op het gedrag van jongeren en ouders naar een meer systemische benadering. In de huidige Leerplichtwet is alleen oog voor de rol van jongeren en ouders bij verzuim.

Het aantal jongeren dat geen gebruik kan maken van haar recht op onderwijs en ontwikkeling neemt toe blijkt uit de forse stijging van het aantal vrijstellingen en het langdurig (absoluut) verzuim. De huidige Leerplichtwet biedt gemeenten te weinig handvatten om daarin een rol van betekenis te kunnen spelen.

Vanuit haar missie dat alle jongeren recht hebben op onderwijs en ontwikkeling ziet Ingrado, evenals het OM, de noodzaak om de Leerplichtwet aan te passen. We trekken graag samen op met het OM en andere samenwerkingspartners om met een alternatief voor de huidige Leerplichtwet te komen. Daarbij willen we de focus op het al dan niet in het (jeugd)strafrecht opnemen van verzuim verbreden naar de ondersteuning van het recht op onderwijs van jongeren. Momenteel zijn er bepaalde vormen van ondersteuning of begeleiding van jongeren die leerplichtambtenaren alleen via het jeugdstrafrecht kunnen realiseren. Daarvoor moeten alternatieven komen.

Vrijstellingen 5 onder b

Ingrado spreekt al enige tijd haar zorgen uit over vrijstellingen van de leerplicht op grond van artikel 5 onder b. Deze zijn enerzijds ingegeven door de sterke toename van dit type vrijstellingen en anderzijds door het feit dat de jongeren waarvoor die vrijstelling wordt afgegeven geheel uit het zicht kunnen verdwijnen. Onze leden zien steeds vaker dat ouders een beroep op een vrijstelling 5 onder b doen omdat zij thuisonderwijs willen geven. Het beroep op een vrijstelling is de enige mogelijkheid voor ouders om dat te realiseren. Ingrado pleit er daarom voor om dit type vrijstelling af te schaffen en in plaats daarvan het recht op thuisonderwijs wettelijk te regelen.² Het toezicht op de kwaliteit van het thuisonderwijs moet daarin mee worden genomen.

Het besluit van het Openbaar Ministerie (OM) om per direct geen nieuwe zaken meer te behandelen die te maken hebben met vrijstellingen van de leerplicht onder artikel 5, onderdeel b kwam voor Ingrado als een verrassing.

De onmiddellijke stopzetting van zaken die samenhangen met een vrijstelling 5 onder b acht Ingrado niet in het belang van het recht op onderwijs van jongeren. Onze leden vrezen door dit besluit een sterkere toename van het aantal ouders dat een beroep zal doen op een vrijstelling 5 onder b. Of de leerplichtambtenaar de vrijstelling laat ontstaan of niet heeft immers geen gevolgen meer voor de ouders die hun kind vervolgens niet inschrijven op een school. Het bericht over de opstelling van het OM heeft al tot gevolg gehad dat er klachten, verzoek om excuses en schadeclaims zijn ingediend bij leerplicht. Daarnaast zijn er op sociale media oproepen verschenen om geen verklaringen of scholenlijsten meer te delen bij een verzoek tot vrijstelling op grond van richting.

Vanuit de zorgen om deze toename is Ingrado in afwachting van de schriftelijke bevestiging van de nuancering van het besluit dat zij reeds mondeling van het OM heeft ontvangen.

Ingrado begrijpt de beweegredenen achter het besluit van het OM. Ook onze leden vragen herhaaldelijk om duidelijkere kaders voor het toetsen van de aanvraag voor dit type vrijstelling. Evenals het OM ziet Ingrado daar geen aanknopingspunten voor in de huidige Leerplichtwet.

Tot slot

Ingrado ziet de ontstane situatie vooral als een kans om samen met stakeholders en ketenpartners het recht op onderwijs van alle jongeren wettelijk beter te borgen.